

3767

Ի. ՄՏԱԼԻՆ

ՀԱՄԱՌՈՏ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

3K3G

S-87

ՄՈՍԿՎԱ, 1927

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

24 AUG 2013

3K36
9-87

28 JUN 2005

20 NOV 2009

Ի. ՍՏԱԼԻՆ

ՀԱՄԱՌՈՏ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կազմեց՝ Իվ. ՏՈՎՍՏՈՒՆՍ.

1007
33582

534

~~139220~~

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՄՈՍԿՎԱ, 1927

2005 JUL 8 5

3767

УДК 47

УДК 47

48-92

Главлит № 82.429.

Тираж 2,500 экз.

Типография Госиздата „Красный Пролетарий“. Москва, Пименовская, 16.

ՍՏԱԼԻՆ (Ջուղաշվիլի), Իոսիֆ Վիսսարիոնովիչ—ծնվել է 1879 թ. Գորի քաղաքում (Թիֆլիսի նահանգ): Ազգով—վրացի յե. հայրը բանվոր էր, Թիֆլիսի գավառի Դիզո-Լիլո գյուղից, աշխատում էր Թիֆլիսում՝ Ադելխանովի կոշկակարի գործարանում:

1893 թ. Ստալինը ավարտեց Գորիի հոգևոր դպրոցը և նույն տարում ընդունվեց Թիֆլիսի Հոգևոր Ուղղափառ սիմինիարիան: Այն ժամանակ Սեմինարիան Թիֆլիսում հանդիսանում էր յերիտասարդության շրջանում ամեն տեսակի—թե ժողովրդական-ազգային և թե մարքսիստական—միջազգային—ազատագրական եղեյանների վայր: Սեմինարիայում հախուռն գործում են ամեն տեսակի կրոնականներ: 1897 թ. Ստալինը գլուխ է կանգնում Սեմինարիայի մարքսիստական կրոնականների: Հենց այդ շրջանում նա Թիֆլիսում կապ է հաստատում սոցիալ-դեմոկրատական անլեգալ կազմակերպության հետ, նրանից ստանում անլեգալ գրականություն, մասնակցում Թիֆլիսի յերկաթուղային արհեստանոցների բանվորների անլեգալ ժողովներին և այլն:

1898 թ. Ստալինը ձևականորեն ընդունվում է Ռուսաստանի Սոց.-Դեմ. Բանվորական Կուսակցության Թիֆլիսի կազմակերպության մեջ: Ստալինը այդ շրջանում պրոպագանդիստական աշխատանք է տանում յերկաթուղային և գործարանային ռայոնների բանվորական կրոժոկներում: Սեմինարիայում, ուր «կասկածելիներին» հետապնդելու գործը վատ չեր դրված, սկսում են գլխի ընկնել Ստալինի անլեզալ աշխատանքի մասին, և նրան աշտեղից դուրս են անում:

1899—1900 թ.թ. Ստալինը բանվորական կրոժոկներում յեռանդով տանում է պրոպագանդիստական աշխատանք: 1900 թ. հիմնվում է Ռ.Ս.-Դ.Բ.Կ. Թիֆլիսի Կոմիտեն: Ստալինը դառնում է Թիֆլիսի Կոմիտեյի անդամ և այդ Կոմիտեյի ակադնավոր ղեկավարներից մեկը: Այդ շրջանում Թիֆլիսում բանվորական շարժումը՝ բանվորական միջավայրից յելած «ականավոր անհատների» հին՝ զուտ-պրոպագանդիստական աշխատանքի շրջանակներից սկսում է դուրս գալ.— մասսաների մեջ թերթիկների միջոցով ազդեցության յե մղվում առույթ հրատապ թեմաների շուրջը՝ թուղցիկների և քաղաքական դեմոնստրացիաների միջոցով— ընդդեմ ցարիզմի: Մաստկանում է վեճը «ծերերի» (զուտ-պրոպագանդիստական աշխա-

տանքի հին մեթոդների կողմնակիցների) և «յերիտասարդների» («փողոց»-ի կողմնակիցների) միջև: Ստալինը — «յերիտասարդների» կողմն է: Պետք է շեշտել այն խոշոր դերը (աշխատանքի նոր մեթոդների հաղթանակի գործում, ինչպես նաև Ստալինի հեղափոխական դաստիարակչության գործում), վոր այն ժամանակ Թիֆլիսում կատարեց ընկ. Կուրնատովսկին—Լենինի մերձավոր գործակիցը և Անդրկովկասում լենինյան իդեյաները առաջին անգամ տարածողը:

1900—1901 թ. Թիֆլիսում տնտեսական գործադուլների և Թիֆլիսի կենտրոնում մայիսյան քաղաքական հայտնի դեմոնստրացիայի հետևանքով ավերում, ցաք ու ցրիվ են անում Թիֆլիսի Կոմիտեն: 1901 թվին խուզարկություն է կատարվում Ստալինի բնակարանում և ախրանկան կարգադրում է Ստալինին ձերբանալել. սակայն այդ գաղտնի կարգադրության մասին իմացվում է և Ստալինը թափվում: Այդ ժամանակից Ստալինը դառնում է պոպուլիստի պրոֆեսիոնալ հեղափոխական և պոպուլիստ (թագստում) մնում է մինչև 1917 թ. փետրվարյան հեղափոխությունը՝ տանելով հեղափոխական աշխատանք, հետևյալ ծածկանունների տակ — «Դավիթ», «Գոբա», «Նիժերաձե», «Զիփիկով», «Իվանովիչ», «Ստալին»:

1901 թ. վերջում Ստալինը անցնում է Բաթում, այնտեղ հիմնում է Ռ.Ս.-Դ.Բ.Կ. Բաթումի Կոմիտեն, ղեկավարում է գործադուլները Ռոտշիլդի և Մանթաշևի գործարաններում և կազմակերպում բանվորների հայտնի քաղաքական դեմոնստրացիան 1902 թ.: 1902 թվի մարտին Ստալինին ձերբակալում են Բաթումում և բանտում նրան մինչև 1903 թ. պահելով, յերեք տարով աքսորում են Արևելյան Սիբիր—Իրկուտսկու նահանգի Նովոյա Ուդա գյուղը:

Տեղ հասնելով՝ մեկ ամսից հետո (հունվ. 1904 թ.) Ստալինը փախչում է աքսորից, գալիս է Թիֆլիս և աշխատանք է տանում՝ վորպես Անդրկովկասի շրջանային կազմակերպության անդամ: Ստալինի աշխատանքը 1904—1905 թ.թ. շրջանում անցնում է մենչևիզմի դեմ մղած կատաղի պայքարի դրոշակի տակ: Ստալինը շարունակ շրջում է Անդրկովկասի ռայոնները (Բաթում, Զիատուրի, Գուլստայիս, Թիֆլիս, Բագու)՝ թե խոսքով և թե մամուլի մեջ դիսկուսիա տանելով ընդդեմ մենչևիզմի, ինչպես նաև ընդդեմ եսերնեւրի, անարխիստների, նացիոնալիստների:

Դեռ 1903 թվին, գտնվելով բանտում և կուսակցության II համագումարից յեկած ընկերներին տեղեկանալով բոլշևիկների ու մենչևիկների

միջև յեղած լուրջ տարաձայնությունների մասին, Ստալինը վճռականորեն հարում է բոլշևիկների կողմը: Աքսորից վերադառնալով, յերբ պայքարը բոլշևիկների ու մենչևիկների միջև սուր կերպարանք էր ստացած, Ստալինը անցնում է Անդրկովկասյան բոլշևիկների գլուխը, ղեկավարում է բոլշևիկյան անլեգալ որդան «Բայրբա Պրոլետարիատ» (1905 թ.) և ակտիվ մասնակցություն է ունենում բոլշևիկների III համագումարի կազմակերպման գործում: 1905 թ. «Հոկտեմբերյան մանիֆեստի» հրատարակման որերին Ստալինը գտնվում էր Թիֆլիսում, ուր պայքար էր մղում հեղափոխության բոլշևիկյան լոզունգների ոգտին: Այդ շրջանին է վերաբերում Ստալինի «Կուսակցական տարաձայնությունների մասին» բրոշյուրը (վրացերեն լեզվով): 1905 թ. վերջին Ստալինը անդրկովկասյան բոլշևիկների կողմից պատվիրակ է ընտրվում և գնում Համառուսական Բոլշևիկյան Կոնֆերենցիային—Տամբերֆորսում (Ֆինլանդիա), ուր նա վերջնականապես կապվում է Լենինի հետ:

1906 թիվն է: 1905 թվի հեղափոխությունը ջախջախելու շրջանն է—«Նոր» Դումայի ընտրությունների և կուսակցության՝ Ստոքհոլմի համագումարին նախապատրաստվելու շրջանը: Բոլշ-

շեխները—կողմնակից են Դուռնի բոլորողներին։ Պայքարը բոլորողների և մենշեխների միջև նորեն ուժեղին բռնկվում է։ Հրապարակ են գալիս անարխո-սինդիկալիստական ելեմենտներ։ Նրանք սկսում են աղմկել մանավանդ Թիֆլիսում։ Ստալինը—Անդրկովկասի այդ բոլոր հակապրոլետարական հոսանքների դեմ մղվող պայքարի կենտրոնումն է։ Այդ շրջանին է վերաբերում «Դրո» (ժամանակ) բոլշևիկյան ամենօրյա լեզալ լրագիրը, վոր լույս եր տեսնում Թիֆլիսում, Ստալինի խմբագրությամբ։ Այդ ժամանակին է վերաբերում Ստալինի մեծ հողվածների սերիան վրացերեն լեզվով—«Անարխիզմ և սոցիալիզմ»։ Ստոքհոլմի համագումարում (1906 թ.) Ստալինը ներկայանում է վորպես պատգամավոր՝ Թիֆլիսի կազմակերպության բոլշևիկյան մասի կողմից։

1907 թ. սկսվում է Ստալինի հեղափոխական գործնեյության Բագվա շրջանը։ Վերադառնալով կուսակցության լոնդոնյան համագումարից, Ստալինը թողնում է Թիֆլիսը և բնակություն հաստատում Բագվում, ուր նա անդադրուն աշխատում է ղեկավարում է բոլշևիկյան անլեզալ որդան «Բակինսկիյ Ռաբոչիյ», հաջողությամբ կազմակերպում է պայքարը՝ մենշեխներին դուրս անելու Բագվա բանվորական ռայոններից (Բալախանի,

Բիբի-Նյատա, Չյորնիյ-գորոդ, Բելիյ-գորոդ), ղեկավարում է բանվորների ու նավթարդյունաբերողների միջև կոլլեկտիվ պայման կնքելու կամպանիան և վերջիվերջո հասնում է բոլշևիզմի կատարյալ հաղթանակին Բագվա կազմակերպության շարքերում։ Այդ ժամանակից Բագուն դառնում է բոլշևիզմի միջնաբերդ։

1908 թ. մարտին Ստալինին ձերբակալում են և, ութ ամիս բանտում պահելուց հետո, յերեք տարով աքսորում Սոյվիչեգոդսկ (Վոլոգդսկու նահանգ)։ Մի քանի ամսից հետո Ստալինը փախչում է աքսորից և վերադառնում Բագու անլեզալ աշխատանքի։

1910 թվին նորեն ձերբակալում են Ստալինին և մի քանի ամիս բանտ նստեցնելուց հետո, յետ ուղարկում կրկին Սոյվիչեգոդսկ՝ աքսոր։

1911 թվին Ստալինը նորեն փախչում է աքսորից և կուսակցության Կենտկոմի առաջարկությամբ այս անգամ բնակություն է հաստատում Պետերբուրգում։ Այդ ժամանակից սկսվում է Ստալինի հեղափոխական գործնեյության պետերբուրգյան շրջանը։ Բայց Ստալինին չհաջողվեց յերկար ապրել Պետերբուրգում։ Նրան նորեն ձերբակալում են և աքսորում Վոլոգդա։

1911 թվի վերջին Ստալինը աքսորից նորեն

փախչում ե Պետերբուրգ, ուր նա ղեկավարող աշխատանք ե տանում պողպտլիայում: Այժմ (1912 թ.) Ստալինը արդեն կուսակցության Կենտկոմի անդամ ե (ընտրել էին Ստալինի բացակայության միջոցին, կուսակցության՝ Պրազայի հայտնի կոնֆերենցիայում): Կուսակցության հանձնարարությամբ Ստալինը շրջում ե Ռուսաստանի կարևորագույն ռալյոնները, հերթական «մայովկայի» նախապատրաստական աշխատանք տանում, Լենայի գործադուլներին ուրերին ղեկավարում «Զվեզդա» թերթը և ղեկավարող մասնակցություն ե ունենում «Պրավդա» թերթի հիմնադրման գործում:

1912 թ. ապրիլին Ստալինին նորեն ձերբակալում են և, մի քանի ամիս բանտում պահելուց հետո, աքսորում են Նարիմսկու շրջանը՝ չորս տարով: Ստալինը նույն տարվա ամառը աքսորից փախչում ե Պետերբուրգ, այնուհետև մեկնում Կրակով՝ Լենինի մոտ, մասնակցում ե բոլշևիկների հայտնի խորհրդակցությանը Կրակովում 1912 թ. վերջը, և ապա վերադառնում Պետերբուրգ, ուր ստանձնում ե Դոմայի ֆրակցիայի բոլշևիկյան մասին, ինչպես նաև՝ բոլշևիկյան «Զվեզդա» և «Պրավդա» թերթերի ղեկավարությունը: Այդ շրջանին են վերաբերում Ստա-

լինի «Մարքսիզմ և ազգային հարցը» բրոշյուրը*):

1913 թ. գարնանը Ստալինին նորեն ձերբակալում են և մի քանի ամսից հետո աքսորում Տուրուխանսկի շրջանը:

1913—14—15—16 թվերին, 4 տարի, Ստալինը անց ե կացնում աքսորի մեջ, Տուրուխանսկու շրջանի Կուրեյկա գյուղում:

1917 թ. Փետրվարյան հեղափոխությունից հետո Ստալինը վերադառնում ե Պետերբուրգ և կուսակցության ղեկավարող աշխատանքին մասնակցում փորպես Կենտկոմի անդամ: Բոլշևիկների ապրիլյան համառուսական կոնֆերենցիայում, յերբ կուսակցության մեջ յերևան յեկան յերկու հոսանք, Ստալինը վճռականապես պաշտպանում ե Լենինի պողիցիան: 1917 թ. մայիսին, կոնֆերենցիայից հետո, հիմնվում ե Կենտկոմի Քաղբյուրո, Ստալինը ընտրվում ե Քաղբյուրոյի անդամ: Այդ ժամանակից Ստալինը մնում ե Կենտկոմի Քաղբյուրոյի անդամ: Հոկտեմբերյան ապստամբության նախապատրաստման ամբողջ շրջանում Ստալինը գործում ե Լենինի հետ միանգամայն համերաշխ: Կոռնիլովշինայի շրջանում,

*) Բրոշյուրի հայերեն թարգմանությունը տրված ե Ստալինի «Ազգային հարց» զրբում, հրատ. ԽՍՀՄ Ժող. Կենտ. Հրատարակչ. Մոսկվա, 1927:

Դեմոկրատական Խորհրդակցության և Նախապարլամենտի շրջանում, 1917 թ. հոկտեմբերին ապստամբությունը կազմակերպելու շրջանում, վերջապես, այն շրջանում, յերբ վեճեր ելին տեղի ունենում՝ Հոկտեմբերի հաջորդ ուրը «միատարր-սոցիալիստական կառավարություն» կազմելու մասին,—Հոկտեմբերի Նախապատրաստման ու ամրապնդման այդ բոլոր շրջաններում, յերբ կուսակցության մի մասի յերերոմները (Կամենևև, Զինովև) սպառնում ելին գործը տապալել, Ստալինը միշտ մնաց Լենինի մերձավոր ոգնականը և համախոհը։ Հուլիսյան դեմոնստրացիայի շրջանում, մինչև հոկտեմբեր, Ստալինը հանդիսանում եր կուսակցության կենտրոնական որդանի («Ռաբոչիյ ի սոլդատ», «Պրոլետարիյ», «Ռաբոչիյ», «Ռաբոչիյ պուտ» և այլն) փաստական ղեկավարը։ Հոկտեմբերյան որերին Կենտկոմը Ստալինին ընտրում ե «Հնգյակ»-ի անդամ (կուլեկտիվ՝ ապստամբության քաղաքական կողմը ղեկավարելու համար) և «Յոթնյակ»-ի անդամ (կուլեկտիվ՝ ապստամբության կազմակերպչական կողմը ղեկավարելու համար)։

Ստալինը 1917 թվից—Խորհուրդների Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի անդամ ե։ 1917 թվից մինչև 1923 թիվը Ստալինը յեղել ե Ազ-

գությունների Գործերի Ժողովրդական Կոմիտար, իսկ 1919—1922 թ.—Բանվորա-Գյուղացիական Տեսչության Ժողովրդական Կոմիտար։ 1923 թվից Ստալինը ընտրվում ե Կուսակցության Կենտկոմի քարտուղար, և այդ պաշտոնում ե մինչև այսօր։ 1925 թվից—Կոմինտերնի Գործկոմի Նախագահության անդամ ե։

Քաղաքացիական պատերազմի շրջանը Ստալինը անց ե կացրել բացառապես ֆրոնտներում։ 1918 թվին (գարնանը և ամառը) Ստալինը աշխատել ե Յարիցինի ֆրոնտում՝ Վորոշիլովի և Մինինի հետ միասին կազմակերպելով Յարիցինի պաշտպանությունը հանդեպ Կրասնովի զորքերի։ 1918 թվի վերջին, ընկ. Զերժինսկու հետ միասին հրահանգում ե III բանակի ֆրոնտը Պերմի ռալոնում՝ ամեն կերպ աջակցելով մեր Նահանջը կանգնեցնելուն։ 1919 թ. գարնանը Ստալինը աշխատում ե Պետերբուրգի ֆրոնտում, կազմակերպելով մեր հարձակումը ընդդեմ Յուդենիչի առաջին գրոհին Պիտերի վրա։ 1919 թ. ամառը Ստալինը աշխատում ե Արևմտյան ֆրոնտում, Սմոլենսկում, կազմակերպելով դիմադրության գործը՝ ընդդեմ լեհերի հարձակման։ 1919 թ. ձմեռը Ստալինը աշխատանք ե տանում Հարավային ֆրոնտում՝ Դենիկինի զորքերի հանդեպ, այնտեղ մնալով մին-

չև այն ժամանակ, յերբ Դենիկինը ջարդվեց և մեր զորքերը գրավեցին Ռոստովն ու Ուբեսսան: 1920 թվին Ստալինը աշխատանք է տանում Հարավ - Արևմտյան (հակալեհական) ֆրոնտում, անմիջական ղեկավարող մասնակցություն ունենալով լեհական ֆրոնտը ձեղքելու գործում (Ժխտմիրի ռալոնում), Կիյևի ազատման և մեր զորքերի՝ դեպի Լվով առաջխաղացման գործում: Նույն 1920 թ. Ստալինը աշխատանք է տանում Ուկրաինայի հարավային մասում՝ Վրանգելի հարձակումներին դիմադրելու գործը կազմակերպելով: 1920 թվից մինչև 1923 թ. Ստալինը — Հանրապետության Ռազմա-Հեղափոխական Խորհրդի անդամ է: Ռազմական արժանիքների համար ունի Կարմիր Դրոշի Շքանշան:

Ստալինի կարևորագույն բրոշյուրներից են — «Մարքսիզմ և ազգային հարցը», «Հոկտեմբերի ճանապարհին», «Լենինի և լենինիզմի մասին», «Լենինիզմի հարցեր»:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0186068

ԳԻՆԸ 7 ԿՈՊ.

Иосиф Виссарионович

СТАЛИН

Краткая биография.
Составил Ив. ТОВСТУХА.

На армянском языке

Центральное Издательство Народов Союза ССР
Москва, Никольская, 10.